

Svenska Aktuarieföreningen 100 år

Aktuarier i svensk försäkring

av Jan Hagberg

Jan Hagberg
jan.hagberg@afa.se

Svenska Aktuarieföreningen instiftades den 3 mars 1904. Den 2 juni 2004 högtidlighölls dess hundraåriga professionella verksamhet med en seminariedag.

IAA (International Actuarial Association) höll i anslutning till jubileumsarrangemanget sitt halvårsvis återkommande representantskapsmöte (Counsel meeting) med tillhörande kommittémöten i Stockholm 3–5 juni 2004.

I inledningsanförandet vid seminariet uppehöll jag mig kring föreningens första femtio år, i mycket runda tal, för att rapsodiskt peka på aktuariernas betydelse för utvecklingen av svensk försäkring. Nedan följer en bearbetning av detta anförande, kompletterad med en efterskrift. Skälet för mitt val av tema var enkelt. Föreningen hade till jubileet givit ut en bok "Svenska Aktuarieföreningen 1904–2004", som förutom artiklar på aktuella aktuariella teman också innehöll en historieskrivning över föreningens verksamhet under de senaste 25 åren. Historien bildar en relief till dagens verklighet¹.

Aktuarier i svensk försäkring

En beskrivning om än fragmentarisk av aktuariernas roll i svensk försäkring blir tillika en skiss över modern svensk försäkrings historia. Aktuarierna har tidigare haft ledande positioner i försäkringsbolagen och bland företrädare för branschen, inom försäkringstillsynen, i försäkringslagstiftningen samt inom socialförsäkringen.²

Dessutom har svenska aktuarier varit internationellt aktiva. Nutid hänger här samman med första aktuarietid. Ordförande för IAA under 2005 är tidigare ordföranden i Svenska Aktuarieföreningen och fd VDn för Försäkringsbranschens Pensionskassa (FPK) Alf Guldberg³, aktuarie i fjärde generationen.

Föreningens första ordföranden

Svenska Aktuarieföreningens tre första ordföranden är utgångspunkten för min historiska översikt.

Gösta Mittag-Leffler, ordförande 1904–1909.

Han tillhör Aktuarieföreningens stiftare.

Edward Phragmén, ordförande 1909–1935, (se också personer i försäkringstillsynen nedan).

Harald Cramér, ordförande 1935–1962.

Samtliga tre första ordföranden var framstående matematiker. Notera också att deras ordförandetid omspannar nästan sextio år av för-

¹Tekn dr Jan Hagberg, chefaktuarie vid AFA, var Aktuarieföreningens ordförande under åren 2002–2004.

eningens verksamhet. Numera finns det begränsningsregler i föreningens stadgar, så att en ordförande får inneha sitt uppdrag högst fyra år och tillhöra styrelsen i en sammanhängande period om högst åtta år, inklusive ordförandeperioden.

Gösta Mittag-Leffler

Professor Gösta Mittag-Leffler (1846–1927) har ibland kallats den svenska matematikens fader. Det som gjorde Mittag-Leffler berömd var hans verksamhet både som organisatör och som förmedlare av matematiska idéer. Han var en sannskyldig akademisk entreprenör, med utomordentliga kontakter inom den tidens internationella matematikervärld. Han var grundare av den ansedda internationella tidskriften *Acta Mathematica*. Han hade nära kontakter med Karl Weierstrass i Berlin, en av 1800-talets verkligt stora matematiker.

Till Mittag-Lefflers elever hörde de båda efterkommande ordförandena i föreningen, Edward Phragmén och Harald Cramér. Till det som blivit bestående med anknytning till Mittag-Leffler hör det internationella matematikinstitut, som bär hans namn och är beläget i hans palatsliknande villa i Djursholm, med ett av sin tids största matematiska bibliotek.

Utöver att vara vetenskapligt aktiv var Mittag-Leffler intensivt engagerad i affärsverksamhet. Han deltog med sina intriger i tidens politiska liv. Mittag-Leffler räknade sig som personlig vän till kung Oscar II. Han var, tillsammans med bl a forskningsresanden Sven Hedin, en av de drivande krafterna bakom Gustaf V:s borggårdstal 1914, ett tal som kastade landet in i en dramatisk konstitutionell kris. Mittag-Leffler skydde inte striden för att nå sina mål och blev därmed både omstridd och fruktad. Till bilden av hans hetsighet hör att förre statsministern, liberalen Karl Staaff, drev en ärekränkingsprocess mot honom. Processen slutade med walk-over, efter att Staaff hade avlidit under processen gång.

Malisen säger att Mittag-Leffler är förkla-

ringen till att det inte finns något Nobelpris i matematik. Han och Alfred Nobel sägs ha trampat varandra för nära i olika affärer. Nobel påstås ha hört sig för, om Mittag-Leffler kunde komma i fråga för ett tänkt matematikerpris. Eftersom svaret blev jakande, instiftades inget sådant. Kanske är allt detta lika sant som att Gustav Vasa färdades på skidor från Mora till Sälen. Det finns varianter på historien, ännu mindre sannolika. Vare därmed hur som helst, skrönor får med tiden sitt eget värde.

Värt att minnas är Mittag-Lefflers insatser som beskyddare av en av tidernas främsta kvinnliga matematiker, den ryskfödda Sonja Kovalevska (1850–1891). Han rekryterade henne till Stockholms högskola, sedan han lyckats övervinna det där förhärskande kvinnomotståndet och tillse att hon fick en professur.

Cramér har om Mittag-Leffler sagt, att han var ”entusiastisk, stridbar och handlingskraftig, besatt i rikt mått av både stora och små egenskaper. Till hans verkligt stora egenskaper hörde förmågan att samla en krets av begåvade lärlingar, att entusiasmera dem för matematisk forskning och bistå dem även då de överträffade sin ungdoms lärare i skaparkraft.”

Edward Phragmén

Edward Phragmén's far Lars (1832–1920) hörde till Aktuarieföreningens stiftare. Också fadern var fil dr i matematik (och den förste icke-prästen i en prästsläkt sedan 1600-talet). Lars hade sedermera varit rektor för Karolinska läroverket i Örebro samt stadsfullmäktiges ordförande där från 1890 till 1902. Från 1902 blev han försäkringsman och verkade som aktuarie i Allmänna Lif 1903–1908. Upphovet till namnet på gatan Phragmén's väg i Örebros stadsdel Grenadjärstaden torde säkert vara obekant för de flesta där boende idag.

Edward Phragmén (1863–1937) hade 1890 efterträtt Sonja Kovalevska som docent i matematik vid Stockholms Högskola. När han 1904 tillträdde tjänsten som överdirektör och chef för Kungl. försäkringsinspektionen hade

han hoppats, att den skulle kunna förenas med den tjänst han då innehade som professor i matematisk analys vid högskolan. Det kom som en chock för honom – och för Mittag-Leffler – att kombinationen blev övermäktig. Våren 1905 lämnade Phragmén slutligen professuren. Till bilden av Phragmén hör också att han under en följd av år innehade posten som ordförande i Djursholms stadsfullmäktige.

Kända är Phragmén's-Lindelöfs satser, vilka spelat en betydande roll i funktionsteorins utveckling. Ernst Lindelöf var finländsk matematiker, sedermera professor i Helsingfors.

Harald Cramér

Harald Cramér (1893–1985), en av den svenska och internationella matematiska statistikens förgrundsgestalt, var aktiv som forskare och föreläsare upp i mycket hög ålder. Cramér ägnade sin första forskartid efter disputationen 1917 åt analytisk talteori. Han lämnade universitet efter en dispyt med Mittag-Leffler och började 1918 på försäkringsinspektionen. Dagens något äldre aktuarier har fortfarande minnesbilder av den idoge Cramér, varför han knappast fördrar en utförligare presentation här. Äldre må berätta för de yngre. Dock bör nämnas, att hans bok *Mathematical Methods of Statistics* (1946) fick utomordentlig betydelse, inte minst internationellt, för utbildning och forskning genom det sätt på vilket dess innehåll gav den matematiska statistiken klarhet och stadga.

Med stöd från försäkringsbranschen inrättades år 1929 vid dåvarande Stockholms Högskola en professur vid det där inrättade institutet för försäkringsmatematik och matematisk statistik. Professurens förste innehavare blev Harald Cramér. Institutet kom att ligga i egen byggnad – numera riven – på Norrtullsgatan 16 i Stockholm. Byggnaden, liksom professuren, finansierades dels av överskottsmedel uppkomna från försäkringsbolagens stipulerade medel till Försäkringsinspektionen, dels genom frikostiga bidrag.

Professuren var inget hastverk utan hade en lång förhistoria. CVL Charlier, professor i astronomi i Uppsala, aktuarie i Hermes, höll vid ett sammanträde i föreningen i december 1916 ett föredrag *om den matematiska statistiken som akademiskt undervisningsämne*. Charlier uttalade ”önskvärdheten av inrättandet av tvenne professurer, den ena i allmän och socialstatistik, den andra – lämpligen förlagd till huvudstaden – i matematisk statistik och försäkringsteori”.

En annan sida än den akademiska hos Harald Cramér framkommer ur följande maning av Sir Andrew Rowell, ordförande för Institute of Actuaries (den engelska aktuarieföreningen), till en av sina assistenter, som skulle möta Cramér på en järnvägsstation i England någon gång 1948: ”Remember you are not looking for a man who looks like a professor, you are looking for a man who looks like a successful businessman”.

En Skandinavisk Aktuarieförening som aldrig blev

Vid ett livförsäkringsmöte i Stockholm 1902 förde Mittag-Leffler fram tanken att bilda en för de skandinaviska länderna gemensam aktuarieförening, tills han uppmärksammades på att en dansk aktuarieförening bildats redan 1901, med astronomen Thiele som ordförande – upphovsman till de för försäkring så grundläggande Thieles differentialekvationer. Detta säger lite om att dåtidens väg mellan Stockholm och Köpenhamn kunde vara ganska lång, även när det internationella kontaktnätet, som i Mittag-Lefflers fall, var stort.

En randanmärkning i sammanhanget är att gemensamt för försäkringsmatematiker, astronomer och specialistofficerare är det stora intresset för att strukturera och beräkningsmässigt hantera stora datamängder (betänk att vi rör oss på räknestickans tid).

Aktuarier i försäkringsbolag och branschorganisation

Aktuarier som ledande i försäkringsföretagen och företagsledningar:

Edvard Jäderin, född 1852, död 1923, fil dr, astronom, aktuarie Thule i Allmänna Lif 1890–1896, 1896–1918, professor KTH 1911–1918. Hantillhör Aktuarieföreningens stiftare.

Sven Palme, född 1854, död 1934, artilleriofficer⁴ 1875–1890, biträdande aktuarie i Victoria 1883–1887, VD i Liv-Thule 1888–1931, ledamot av andra kammaren i omgångar, riksbanksfullmäktige 1910–1926.

Filip Lundberg, född 1876, död 1965, fil dr, VD i De Förenade 1905–1942, Eir 1911–1946 och Victoria 1936–1949, försäkringsrörelsens grand old man, föregångsman inom den kollektiva riskteorin, initiativtagare till återförsäkringsbolaget Sverige 1914. Han tillhör Aktuarieföreningens stiftare.

Ingvar Laurin, född 1899, död 1961, fil lic, VD för Folket och KP och slutligen i återförsäkringsbolaget Sverige, son till PG Laurin, se tillsynen nedan.

I inledningsparagrafen av Aktuarieföreningens stadgar hette det, att den ”utgör en sammanslutning av personer, vilka utöva aktuariebefattning i svenska försäkringsbolag eller på annat sätt syssla med försäkringstekniska angelägenheter”. Det sades (av föreningssekreteraren Nordenmark, se nedan) att ”inga, som ej vore matematiker, och speciellt inga direktörer borde beredas tillfälle till inträde”. Paragrafen tolkades därför till att börja med så bokstavligen, att försäkringsdirektörer var uteslutna från tillträde till föreningen. Restriktionen togs bort 1912, sedan den befunnits hinderlig.

När Filip Lundberg 1903 i Uppsala lade fram sin avhandling om kollektiv riskteori (*Approximerad framställning av sannolik-*

hetsfunktioner) betraktades den som teoretisk, svårläst och utan allt praktiskt intresse. Långt senare fick Cramér som ung aktuarie på försäkringsinspektionen Lundbergs avhandling i sin hand med orden: ”Försök förklara meningen med det här; det sägs vara ett försök att bringa matematisk ordning i brandförsäkring.” Cramér var den som fram på 1930-talet kom att lyfta fram det revolutionerande för all skadeförsäkring i Lundbergs avhandling och senare arbeten.

Försäkringstillsynens första chefer (överdirektörer)

Det kan noteras, att det efter försäkringsinspektionens inrättande år 1904 ansågs viktigt med kvalificerad försäkringsmatematisk kompetens inom tillsyningsmyndighetens ledning liksom att det var viktigt att ha tillgång till kvalificerade aktuarier vid utformningen av försäkringslagstiftningen (se nedan).

Följande överdirektörer inom försäkringsinspektionen var aktuarier, samtliga fil dr i matematik (tjänstgöringsperiod anges inom parentes):

Edward Phragmén, född 1863, död 1937, från 1908 VD i Allmänna Livförsäkringsaktiebolslaget, invald som ledamot i Vetenskapsakademien 1901. (1904–1908).

PG Laurin, född 1863, död 1935, docent vid Göteborgs högskola 1887–1884, lektor i Göteborg 1890–1904, aktuarie i Svea 1904 – 1908 före tillträdet som chef för försäkringsinspektionen. (Paul JG Laurin var egentligen hans namn, men han omnämns som PG Laurin). (1908–1930).

OA Åkesson, född 1885, död 1963, tf aktuarie i pensionsstyrelsen 1917, byråchef i riks-försäkringsanstalten 1917–1930 innan han blev överdirektör för försäkringsinspektionen. (1930–1952).

Phragmén's tid i försäkringsinspektionen sammanföll med ett skede av begynnande nyorientering inom svensk livförsäkring. De nedärvda klassiska försäkringstekniska metoderna ansågs på många håll föga rationella, men det blev Phragmén's efterträdare Laurin som fick genomföra de då modernare beräkningsgrunderna. Se nedan om Laurin i 1917 års försäkringslag.

Samtliga överdirektörer har varit aktiva i försäkringslagstiftningen och Åkesson dessutom inom området social försäkring

Aktuarier i försäkringslagstiftningen

Edward Phragmén, professor innan han blev överdirektör,

PG Laurin, fil dr,

OA Åkesson, fil dr,

Harald Cramér, professor.

PG Laurin utövade ett stort inflytande på utformningen av 1917 års försäkringsrörelselag.

Edward Phragmén gjorde som utredare många insatser inom lagstiftningsområdet. Den viktigaste torde ha varit som ledamot av den kommitté, som förberedde lagen om försäkringsavtal. Han var den skandinaviska lagstiftningskommitténs aktuariella expert.

Försäkringsrörelselagstiftningen från 1948 och 1950 styrdes i hög grad av Åkesson och Cramér, båda framsynta personer, framstående matematiker och försäkringsmän.

Embryot till skälighetsprincipen formulerades av Cramér i 1937 års försäkringsutredning som att lagbestämmelserna borde ”syfta till att åstadkomma en sådan ledning av verksamheten att, samtidigt som försäkringens soliditet med alla till buds stående medel upprätthålls, kostnader inom försäkringen håller sig inom skäligen gränser och på skäligt sätt fördelas mellan olika försäkringstagare”.

Socialförsäkring

NVE Nordenmark, fil dr, astronom född 1867, död 1962, amanuens vid Uppsala observatorium 1891–1895, därefter aktuarie i flera bolag, riks-försäkringsanstalten 1902–1918, VD i Bore 1918–1930 och i Svenska Minerva 1918–1922. Han tillhör Aktuarieföreningens stiftare, en gång flitig sekreterare i föreningen.

Karl Dickman, fil kand, född 1861, död 1947, amanuens vid Stockholms observatorium 1891–1897, biträdande aktuarie i Thule 1892–1906, riks-försäkringsanstalten 1906–1913 samt pensionsstyrelsen 1913–1929, byråchef från 1915. Han tillhör Aktuarieföreningens stiftare.

Anders Lindstedt, född 1854, död 1939, fil dr i astronomi, kallad 1883 till professor i Dorpat (som då tillhörde det ryska kejsardömet), professor i matematik och teoretisk mekanik vid KTH 1886–1909 och rektor där 1902–1909, aktuarie i Skandia 1902–1903, medlem i Aktuarieföreningen från 1908, ordförande i den oerhört tungt vägande ålderdomsförsäkringskommittén som startade sitt arbete 1907, regeringsråd 1909–1916, president i försäkringsrådet 1917–1924.

OA Åkesson, fil dr, se försäkringsinspektionen ovan.

NVE Nordenmark

Nordenmark höll ett föredrag 1911 i Aktuarieföreningen över socialförsäkringens historiska uppkomst, dess begrepp och teknik. Publikation: *Den sociala försäkringen. En öfversikt af dess uppgifter* (utgiven 1911). I den uttryckte Nordenmark meningen, att ”många anse att socialförsäkringen varit en mäktig häfstång i Tysklands industriella utveckling”. Nordenmark var en flitig författare i ämnet astronomi.

Karl Dickman

Ett enda större matematiskt arbete är publicerat av Dickman, en av de få stiftarna med endast akademisk grundexamen. Det infördes 1930 i *Arkiv för Matematik, Astronomi och Fysik*, sannolikt efter rekommendation av Phragmén. Det är ett anmärkningsvärt arbete av en nästan 70 år gammal man. Artikeln, med ursprunglig användning inom talteorin, har gett upphov till ett väletablerat begrepp – Dickmanfördelningar – inom sannolikhetsteorin.

Anders Lindstedt

Anders Lindstedt är en av pionjärerna inom svensk socialförsäkring. Han och Hjalmar Branting (som från början var astronomistudent) hade funnits bland de svenska deltagarna i de olika internationella arbetarförsäkringskongresser, som kom till stånd första gången 1889 på tyskt initiativ. Tyskland ansågs ha gett inspiration till den utveckling, som i Sverige ledde fram till 1913 års beslut om allmän folkpension och 1916 års lag om olycksfallsförsäkring, som täckte hela arbetsmarknaden. Lindstedt var ordförande i den kommitté – ålderdomsförsäkringskommittén tillsatt 1907 – som lade fram betänkanden inom båda de nämnda områdena.

Mittag-Leffler är förklaringen till att det blev en matematiker och inte en jurist fick uppdraget att vara ordförande i ålderdomsförsäkringskommittén.

En ny utredning med Lindstedt som ordförande lämnade 1919 också ett förslag om en allmän sjukförsäkring. Det skulle dröja ända till 1955 innan den förverkligades.

OA Åkesson

OA Åkesson föreläser om en arbetslöshetsförsäkrings allmänna principer 1927. Arbetslösheten var vid den tiden ett stort problem i många länder. PG Laurin (se tillsynen ovan) höll ett anförande i anslutning till föreläsningen och säger att ”en på rationella grunder baserad *försäkring* mot arbetslöshet vore ett

ur försäkringsteknisk synpunkt olösligt problem, främst beroende på svårigheten att skilja mellan förvårdad och oförvårdad arbetslöshet”.

OA Åkesson blev ATP-systemets försäkringskonstruktör, även om den slutliga utformningen av systemet togs efter en politisk utredning i den så kallade Eckerbergskommittén. Åkesson var ordförande i 1947 års och 1951 års pensionsutredningar, i vilka han med framgång drev tesen att ATP skulle baseras på ett fördelningssystem och inte på ett premiereservsystem. Här finns skäl att erinra om att folkpensionssystemet, som alltså infördes 1913, från början var ett premiereservsystem som under 1930-talet omvandlades till fördelningssystem. ”Insikten om att det är en onödig omgång att beräkna en premiereserv för den allmänna folkpensioneringen och sedan huvudsakligen placera den i statens egna obligationer hade fött tanken på att i stället tillämpa fördelningsmetod ... man fann det då icke heller nödvändigt att alls registrera den statskulden, som reserven innebär”, skriver jubileumsboken 1954.

ATP var i grunden mycket likt USAs Social Security, ett federalt ålderspensionssystem baserat på fördelningssystem med utjämningsfonder placerade i obligationer. Social Security infördes av president Franklin D Roosevelt på 1930-talet. Teknisk kompetens hämtades från USAs då främsta pensionsaktuarier. Systemet består än idag, med kompletteringar som invalid- och efterlevandepension. Det är inte bekant huruvida Åkesson kände till utvecklingen på området i USA.

Efter Åkesson har det varit tunnsått med aktuarier på ansvariga poster inom socialförsäkringssfären. Främst är det ekonomer som deltagit i utformningen av det nya offentliga svenska pensionssystemet. Dock har Aktuari förenings medlem KG Scherman, tidigare generaldirektör vid dåvarande riksförsäkringsverket, spelat en mycket aktiv roll både i den inhemska och internationella debatten kring utformningen av detta nya pensionssystem.

Svenska Aktuarieföreningen har senare föreslagit inrättande av en formell instans för aktuariell kompetens i form av en myndighet, Riksaktuarien, med sikte på att hantera bland annat aktuariella frågor inom socialförsäkringssystemen. Ett förslag om regler för överskottsutdelning i inkomstpensionssystemet har aktualiserat frågan. En förebild skulle kunna vara den offentliga institution som finns i Storbritannien, den självständiga tekniska myndigheten Government Actuary's Department (GAD) under finansdepartementet.

Tidskriftsfrågan

Vid föreningens tioårsjubileum som firades i början av 1914 togs frågan om inrättande av en svensk aktuarietidskrift upp. Förslaget väckte allmän anslutning. Första häftet med namnet Svenska Aktuarieföreningens Tidskrift förelåg redan i maj samma år, med ovannämnde föreningsstiftare NVE Nordenmark (se under rubriken Socialförsäkring) som redaktör. I slutet av året kunde meddelas att det fortsatta utgivandet av tidskriften säkrats av livförsäkringsbolagen. Nordenmark utvecklade den under några år förtjänstfullt och med stor energi fram tills de då tre nordiska föreningarna enats 1918 om att ge ut en gemensam tidskrift "Skandinavisk Aktuarietidskrift", också med Nordenmark som huvudredaktör under några år.

Svenska Aktuarieföreningens internationella engagemang

Sedan Svenska Aktuarieföreningen bildats var det naturligt att den unga föreningen önskade göra sig gällande vid de *internationella aktuariekongresserna*. Föreningen beslöt den 28 oktober 1905 att "underrätta organisationskommittén för femte internationella aktuariekongressen i Berlin 1906 om sin tillvaro". Föreningen hade utsett Mittag-Leffler till sin representant i Berlin, men då denne fick förhin-

der representerades den i stället av Ivar Fredholm (1866–1927), en av föreningens stiftare, professor i mekanik vid Stockholm Högskola och aktuarie i Skandia. Fredholm har gett namn åt begreppet Fredholmsoperatorer, som spelar en stor roll inom teorin för partiella differentialekvationer, jfr med begreppet Fredholmsintegraler.

Fredholm är ett utomordentligt exempel på hur vanligt det var under föreningens första år, att framstående forskare och professorer i främst matematik arbetade på deltid som aktuarier i försäkringsbolagen.

De internationella aktuariekongresserna hade vid den tiden en permanent kommitté i Bryssel. Sven Palme (se ovan om aktuarier i försäkringsbolagen), far till Gunnar Palme, VD i Thule och farfar till den mördade statsministern Olof Palme, verkade som svensk representant i Comité Permanent länge som befrämjare av det internationella samarbetet på olika forskningsområden.

Den nionde internationella aktuariekongressen hölls i Stockholm 1930 med Sven Palme och Edward Phargmén som ordföranden.

* * *

Efterskrift:

Dagens försäkring med mina aktuariella ögon

Sven Palme gav följande stenografiska sammanfattning om försäkringens natur:

Försäkring är

1. vetenskap
 2. affär
 3. socialt ansvar
- förenade i ett.

Denna "treenighet" anknyter till den ställning aktuarierna från början har haft inom försäkring.

Aktuarierna har fortfarande en särskilt utpekad roll enligt försäkringslagstiftningen, men det går knappast att med emfas hävda, att de

spelar den ledande roll (om man tar rubrikerna ovan som utgångspunkt för denna värdering) inom svensk försäkring som de gjorde under ett utvecklingsskede kännetecknat av stort entreprenörskap.

Sven Palmes ”treenighet” tycks ha upplöst till punkten att det nu är affär som gäller. På mindre än tjugo år har denna utveckling kommit åstad en kraftig turbulens kring svenska försäkringsföretag. Som aktuarie kan jag ställa mig frågan om det varit till de försäkrades gagn⁵.

Kantringen i verksamheten har skett i takt med att de hörda ekonomernas ideella, skolboksaktiga föreställning om verkligheten har tagit överhanden i den allmänna samhällsdebatten, inte minst i synen på försäkring – oförtjänt skulle jag vilja tillägga med tanke på just deras trosvisa, ensidiga, begränsade perspektiv på människor och samhälle, med tron på incitament som enda drivkraft och på ett individuellt kontotänkande. På försäkringsområdet har detta kontotänkande i vissa stycken ersatt kollektivt risktänkande. I Sverige påskyndades sannolikt denna utveckling av att livförsäkringsbolagen snarare sålde skatteavdrag än försäkring före omläggningen av skattesystemet 1990/1991 – och tappade minnet av sin ursprungliga uppgift.

Det finns också en paradox i den nuvarande utvecklingen inom riskförsäkring. Den tekniska utvecklingen mot kraftfulla beräknings- och analysverktyg leder till att systematiska risker kan urskiljas i en långt högre grad än tidigare, med följd att ett tidigare mått av antagen slumpmässighet försvinner ur beräkningarna. Försäkring som riskutjämnare skulle därmed kunna vara på väg att upphäva sig själv. Det är således inte bara konststillhörighet som kan konstateras ha olika försäkringsmässiga risker på kollektivnivå. Vad blir resultatet av en sådan utveckling? Betyder det bara att försäkring måste finna andra tekniska lösningar, t.ex. vidareutveckla gruppförsäkringar för att överleva?

Här har uppenbarligen olika synsätt på försäkringsbolagens uppgift utkristalliserat sig:

1. försäkring ~ riskspridning, den traditionella uppgiften för försäkringsgivare
2. försäkring ~ finansiella tjänster (försäkringsbolag som risköverlåtare till fondförsäkring snarare än försäkringsgivare, aningen tillspetsat snarast kapitalförvaltare).

Försäkring har i hög grad med nuvarande utveckling fastmer blivit del av en mer övergripande finansiella tjänstemarknad och synen på försäkring skiljer sig endast med en hårsån från den på banksektorn. Baselkonventionen II skulle bli Solvens 2, men den utvecklingen synes nu internationellt, inte minst under trycket från det internationella aktuariersamfundet (IAA), ta en vändning mot ett beaktande av mer försäkringstekniska aspekter på hithörande frågor.

De nya internationella redovisningsreglerna IFRS, som nu sjösätts också för försäkringsbolag i svensk lagstiftning, är en byråkratisk snårskog av regler och föreskrifter, till vilka Sverige bara har att ansluta sig, under slagord om genomlysning och internationell harmonisering. Compliance-redovisning, som det heter på management-svenska, dvs regelefterlevnad, har blivit viktigare än rättvisande bild.

Som framgår har kvalificerade forskare inom matematiken och närliggande ämnen stått i spetsen för svensk försäkring under dess genombrottsår. Numera har den aktuariella forskningsambitionen blivit tämligen urvattnad vid svenska universitet. Det kan i sammanhanget finnas skäl att notera att försäkringsjuridiken inte heller längre är ett centralt ämnesområde i universitetsmiljön och att det inom samhällsvetenskaperna inte finns någon professur kring försäkring. Detta senare är anmärkningsvärt, inte minst med tanke på socialförsäkringens centrala roll i det svenska samhället.

För att råda bot för ett besvärsläge på aktuariersidan har försäkringsbranschen un-

der senare år stött det så kallade *aktuarieprogrammet*, som innehåller utbildning som sträcker sig utöver högskolans grundnivå. Programmet har blivit mycket framgångsrikt, men det finns anledning för försäkringsbranschen att överväga om inte stödet ska ökas till forskningsnivå, inte minst för att matcha den aktuariella utveckling som sker utanför Sverige. Man borde överväga hur en professur i ämnet skulle kunna stöttas. Det som gäller generellt, det gäller också för försäkringsmatematiken; det måste finnas en knytning mellan grundnivån och forskarnivån inom universiteten.

Läkemedelsbranschen med sina kliniska experiment är ett ur statistiksynpunkt närliggande område, som pekar på hur satsning på unga forskare kan ske genom olika former av stöd till doktorander. Aktuarieprogrammet har utbildat många lovande aktuarier, där några säkert skulle vara lämpade att gå vidare till forskarnivån. Försäkringstekniska forskningsnämnden ligger i gränslandet mot forskning och skulle kunna utvecklas vidare.

Det svenska aktuarieprogrammets nivå *Diplomering i Kompetenskrav för olika medlemskap inom Svenska Aktuarieföreningen* ansluter till krav, vilka har fastställts inom ramen för det regelverk, *Core Syllabus*, om ömsesidigt erkännande som gäller mellan de nationella föreningar, som är medlemmar i *Groupe Consultatif Actuariel Européen*. *Groupe Consultatif* är ett rådgivande tekniskt organ för aktuariella frågor gentemot EU-kommissionen och EU-parlamentet. Diplomering motsvarar den internationella nivån fullvärdig medlem (full member), men i Sverige har vi också den lägre nivån röstberättigad medlem, som svarar mot försäkringslagstiftningens formella krav för utövande av aktuarieryrket.

Noter

- ¹ Tidigare föreningsordföranden Sven Åstrand, med erfarenhet som ansvarig aktuarie från en rad försäkringsbolag, har skrivit jubileumsbokens artikel över föreningens nutidshistoria. Redaktör för boken i sin helhet har varit fil dr Arne Sandström, Försäkringsförbundet. Alla arrangemang i anslutning till jubileet, inklusive dem för IAA, leddes av en organisationskommitté med Harry Wide från Skandia som ansvarig, också han tidigare föreningsordförande.
- ² Författaren tackar försäkringsexperten fil dr Gunvall Grip, tidigare anställd i Folksam, för iakttagelsen av aktuariens roll inom svensk försäkring. Föreningens tidigare år finns väl dokumenterad dels i tidigare jubileumsböcker (utgivna med 25-årsintervall), dels i andra skrifter och artiklar som professorn i matematisk statistik vid Stockholms Universitet, Anders Martin-Löf, uppmärksammat mig på. Professorn i matematisk statistik vid KTH, Lars Holst, har också lämnat värdefulla uppgifter.
- ³ Alf Guldbergs namne och farfar, professor i matematik och mekanik vid universitetet i Oslo och lärare vid militärhögskolan, och hans farfars far Axel Sophus Guldberg, fil dr i matematik, tillhörde båda Den Norske Aktuarforenings stiftare den 11 juli 1904. För att fullborda en släktkrönika över aktuarier i fyra generationer ska nämnas att Alfs far, Sven Guldberg, VD för KP 1944-1977, var medlem av såväl den svenska som den norska aktuarieföreningen.
- ⁴ Dagens läsare bör kanske erinras om att artilleriet vid den aktuella tiden var ett tekniskt inriktat vapenslag, som av sina ledande officerare krävde avancerad kunskap i matematik och mekanik.
- ⁵ När jag påbörjade min aktuariebana hette det, att du som aktuarie är de försäkrades förlängda arm och beskyddare in i försäkringsbolaget. Frågan är om detta längre gäller. Den brittiska så kallade Morris-rapporten, framlagd i mars 2005 av Sir Derek Morris, pekar ut flera andra parter, vars intressen aktuarien kan ha att tillgodose. Utredningsuppdraget till Sir Derek från den brittiska regeringen kom i sin tur efter en rapport framlagd av Lord Penrose, som haft att granska försäkringsbranschen, efter flera uppseendeväckande skandaler i Storbritannien och då främst efter fallissemang i Equitable Life, en av försäkringsgiganterna i Storbritannien.